

ŽENI LEBL 1927-2009

U Tel Avivu je danas, 20. oktobra, preminula Ženi Lebl (rođ. 1927), novinar, pisac i historičar, žena koja je Danilu Kišu, pa posle i mnogima od nas, otvorila oči o strahotama za koje nismo ni znali.

Svaki Jevrejin koji je preživio strahote Holokausta Drugog svetskog rata predstavlja roman za sebe. O Ženi Lebl moglo bi da se napiše desetak romana. Nakon ratnih strahota, ona je doživela i nezamislive užase „jugoslovenskog Gulaga“, Golog Otoka.

Kada se Danilo Kiš u Izraelu upoznao sa Evom Panić i njom, shvatio je da pred sobom ima svog, jugoslovenskog Borisa Davidovića u ženskom liku, nešto „što se dešavalo ispod njegovog sopstvenog prozora“. Sudbine Eve Panić i Ženi Lebl, koje je tada saznao, nije već stigao ni da zapiše. Svestan neminovnosti svog kraja, uspeo je da na brzinu organizuje snimanje dokumentarne TV serije o njima (*Goli život*, reditelj Aleksandar Mandić). Kako je kasnije zapisala Ženi Lebl, „Danilo nije doživio da vidi *Goli život*, svoje poslednje delo, ovoga puta ne književno. Kao što je i pretpostavljao, on je prvi u sve domove Jugoslavije doneo istinu, podigao kao olovo tešku zavesu tajne arhipelaga zvanog Goli otok“.

Na podsticaj Danila Kiša, Ženi Lebl je napisala i objavila knjigu o svojoj golootočkoj sudbini *Ljubičica bela* (dva izdanja 1990. i treće, dopunjeno, u samo 300 primeraka, 2009). Potpunije, izraelsko izdanje ove knjige, bilo je bestseller i ostalo to do danas. Opis svog života pod nemačkom okupacijom i u nemačkim logorima *Odjednom drukčija, odjednom druga* objavila je u izdanju Čigoje 2008. opet u 300 primeraka (izraelsko izdanje je takođe bilo bestseller).

Te dve autobiografske knjige potresna su svedočanstva i vredni literarni prilozi pisani jednim lepim, već pomalo zaboravljenim stilom, stilom velikana *Politikinog* novinarstva, čija je zvezda u usponu bila do progona na Goli Otok.

Poseban značaj za istoriju jugoslovenskih i balkanskih naroda predstavljaju njene istorijske knjige i studije. Bez dlake na jeziku, otporna na bilo kakav politički ili ideološki pritisak, držeći se nepobitnih arhivskih podataka, od kojih je mnoge prva iznela na svetlo dana (npr. responze, drevne rabinske tekstove pisane „Rašijevom ortografijom“) ušla je u srž jevrejskog bitisanja na Balkanu. Antologijske su njene knjige i studije o Jevrejima Beograda, Dubrovnika, Pirota, Srbije, Makedonije, kroz koje se prodire u suštinu utkivanja jevrejskog elementa u istoriju i kulturu Balkana, i otkrivaju duboki koreni kako bliskih odnosa između ovih naroda, tako i antisemitizma.

Svesna neminovnosti kraja u borbi sa teškom bolešću kroz koju je prolazila poslednjih nekoliko godina, sa neverovatnom energijom potrudila se da sredi, prevede i objavi definitivna izdanja svojih tekstova. U toj poslednjoj fazi života, na srpskom, hebrejskom i engleskom jeziku obelodanila je veze „Jerusalimskog muftije“ Hadž-Amina Huseinija sa nacional-socijalističkom Nemačkom i njegovo delovanje u Bosni za vreme

Drugog svetskog rata, čije se posledice osećaju do današnjeg dana i na Bliskom Istoku i na Balkanu.

Poseban biser u ovom poznom opusu Ženi Lebl predstavlja zbornik istorijskih tekstova *Da se ne zaboravi* izdat prošle godine. U njima nailazimo na nove i neočekivane podatke o jugoslovenskim Jevrejima - pretečama cionizma (Rabin Jehuda iz Raguze, Rabin Alkalaj, Leopold Pavle Lebl), tragedijama transporta Kladovo-Šabac i „Kindertransporta“ iz NDH februara 1943. i dr. Nadajmo se da će njeni naslednici i prijatelji uspeti da objave i mnoge druge studije, članke, predavanja, radove sa simpozijuma i okruglih stolova, kroz koje je Ženi Lebl ovu tematiku na velika vrata unela u svetsku historiografiju.